

C-21/22. sz. ügy**Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről a Bíróság eljárási szabályzata
98. cikkének (1) bekezdése alapján készített összefoglalás****A benyújtás napja:**

2022. január 7.

A kérdést előterjesztő bíróság:

Sąd Okręgowy w Opolu (Lengyelország)

Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kelte:

2021. december 10.

Fellebbező:

OP

Az alapeljárás tárgya

Az alapeljárás tárgyát a közjegyzői közreműködés – nevezetesen egy ukrán állampolgár nevében az ukrán jogban az öröklés egészére irányadó jogként történő választására vonatkozó kikötést tartalmazó közjegyzői végrendelet elkészítésének, valamint az ukrán jogban előírt törvényi öröklési rend megváltoztatásának – egy lengyelországi közjegyzőhelyettes általi megtagadásával szemben benyújtott fellebbezés elbírálása képezi.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya és jogi alapja

A kérdést előterjesztő szerv két kérdést fogalmaz meg. Az első kérdés arra irányul, hogy a 650/2012 rendelet 22. cikkének személyi hatálya kiterjed-e harmadik ország állampolgárára is; e rendelkezés feljogosítja az örökhagyót arra, hogy az öröklés egészére irányadó jogként az állampolgársága szerinti jogot válassza. A második kérdés a valamely tagállam és valamely harmadik állam között érvényes, a jogválasztás kérdését ugyan nem szabályozó, azonban az alkalmazandó jogot meghatározó kétoldalú megállapodás esetén e megállapodás és a rendelet közötti kapcsolatnak, valamint e szabályozási hierarchiának a rendelet 75. cikkével összefüggésben értelmezett 22. cikkén alapuló, érintett harmadik ország állampolgára általi jogválasztásra gyakorolt hatásának megállapítására vonatkozik.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 1) Úgy kell-e értelmezni a [650/2012 rendelet] 22. cikkét, hogy a nem európai uniós állampolgár jogosult az öröklés egészére irányadó jogként az állampolgársága szerinti jogot választani?
- 2) Úgy kell-e értelmezni a 650/2012 rendelet 22. cikkével összefüggésben értelmezett 75. cikkét, hogy amennyiben a valamely tagállam és valamely harmadik állam közötti kétoldalú megállapodás nem szabályozza az öröklés ügyében történő jogválasztást, azonban meghatározza az öröklés ügyében alkalmazandó jogot, e harmadik országnak az említett kétoldalú megállapodásban részt vevő tagállamban lakóhellyel rendelkező állampolgára élhet a jogválasztással?

A hivatkozott uniós jogi rendelkezések

EUMSZ: a 81. cikk (2) bekezdésének c) pontja

Az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: rendelet): (38) preambulumbekkezdés; 22. és 75. cikk

A hivatkozott nemzeti rendelkezések

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (1993. május 24-i megállapodás a Lengyel Köztársaság és Ukrajna között a jogsegélyről és a jogi kapcsolatokról polgári és büntetőügyekben): 36. és 37. cikk

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (a nemzetközi magánjogról szóló, 2011. február 4-i törvény) (Dz.U., 2011., 80. szám, 432. tétel): 66a. cikk

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (a közjegyzőkről szóló, 1991. február 14-i törvény) (Dz. U. 1991., 22. szám, 91. tétel): 81., 81a., 82. és 83. cikk

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (a polgári perrendtartásról szóló, 1964. november 17-i törvény) (Dz.U. 1964., 43. szám, 296. tétel) (a továbbiakban: kpc): 366. cikk

A tényállás és az eljárás rövid bemutatása

- 1 A kizárólag ukrán állampolgársággal rendelkező, Lengyelországban lakóhellyel rendelkező OP – férjével együtt, házastársi vagyonszövetség alapján – egy Lengyelországban található lakás társtulajdonosa. Az ukrán jog választását és az e jog szerinti törvényes öröklési rend megváltoztatását tartalmazó közjegyzői végrendelet elkészítése érdekében Lengyelországban közjegyzőhöz fordult.
- 2 2020. július 10-én a közjegyzőhelyettes megtagadta az ukrán jog választása tekintetében a közjegyzői közreműködést, mivel úgy ítélte meg, hogy az ukrán jog végrendeletben való kiválasztása jogellenes lenne, pontosabban a közjegyzőkről szóló törvény 81. cikkébe ütközne.
- 3 OP fellebbezést nyújtott be a közjegyzőhelyetteshez, aki a fellebbezés saját hatáskörben történő elbírálásának szakaszában megkísérelte a vonatkozó előzetes döntéshozatali eljárás megindítását, de a C-387/20. sz. OKR ügyben 2021. szeptember 1-jén hozott végzésével a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést megengedhetetlennek minősítette. A közjegyzőhelyettes ekkor elutasította a fellebbezést.
- 4 OP fellebbezést nyújtott be a kérdést előterjesztő bírósághoz. Az elutasító határozat teljes egészében történő hatályon kívül helyezését, és azt kérte, hogy terjesszenek előzetes döntéshozatalra kérdést a Bíróság elé.

Az alapeljárásban részt vevő felek főbb érvei

- 5 A közjegyzőhelyettes a közreműködés megtagadásának indoklásában elsősorban a rendelet személyi hatályára hívta fel a figyelmet. Ebben az összefüggésben a Sąd Okręgowy w Opolu (opolei regionális bíróság, Lengyelország) általa magára nézve kötelező erejűnek tekintett 2020. február 28-i végzésére hivatkozott, amely hasonló tényállású ügyben benyújtott kérelmet elbírálva megállapította, hogy a rendelet 22. cikke valamely állam jogának, mint az öröklés egészére irányadó jog megválasztásának lehetőségét kizárólag az Európai Unió tagállamainak állampolgárai számára teszi lehetővé. E bíróság álláspontja szerint a rendelet harmadik országok állampolgáira való alkalmazását kizáró utalást tartalmaz emellett a rendelet (38) preambulumbekzdésének az öröklési jog uniós polgárokat megillető megválasztásának jogát említő első mondata és a rendelet elfogadásának jogalapját képező EUMSZ rendelet elfogadásának jogalapját képező 81. cikk (2) bekezdésének c) pontja, amelynek értelmében a rendelet olyan intézkedést képez, amelynek célja a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetőségének biztosítása.
- 6 Másodsorban, a közjegyző a rendelet 75. cikke alapján felhívta a figyelmet a tagállamok által harmadik államokkal kötött kétoldalú megállapodások rendelettel szembeni elsőbbségének szempontjára. Az 1993. május 24-i lengyel–ukrán kétoldalú megállapodás a jogsegélyről és a jogi kapcsolatokról polgári és büntetőügyekben nem teszi lehetővé az öröklési ügyekben alkalmazandó jog

megválasztását. A lengyel–ukrán megállapodás 37. cikke oly módon szabályozza az öröklési ügyekben alkalmazandó jogot, hogy a felperes ingó vagyonának öröklése tekintetében állampolgársága szerinti jogként az ukrán jog alkalmazandó (az (1) bekezdés), míg az ingatlan öröklése tekintetében alkalmazandó jognak az érintett ingatlan fekvése szerinti szerződő állam joga tekinthető (a (2) bekezdés). Az öröklésre alkalmazandó jog tehát nem egységesíthető.

- 7 OP 2020. július 28-i fellebbezésében a rendelet 22. és 75. cikkének téves értelmezésére hivatkozik.
- 8 A rendelet 22. cikkének első mondatát illetően a felperes e rendelkezés szövegére hivatkozott, amelynek értelmében „egy adott személy” öröklés egészére irányadó jogként választhatja az állampolgársága szerinti jogot. Felhívja a figyelmet továbbá arra a tényre, hogy a rendelet 22. cikke a rendelet általános jellegű kollíziós szabályokat tartalmazó III. fejezetében található. A 650/2012 rendelet 20. cikke értelmében a rendelet által meghatározott jogot arra való tekintet nélkül alkalmazni kell, hogy az egy tagállam joga-e vagy sem. OKP úgy véli, hogy ugyanez vonatkozik a rendelet 22. cikke szerinti jogválasztás útján megadott jogra is.
- 9 A rendelet 75. cikkét illetően, amely szerint e rendelet „nem érinti” a tagállamok és harmadik államok közötti megállapodások alkalmazását, OP arra hivatkozik, hogy a rendelet és az ilyen megállapodás párhuzamos alkalmazása nem jelenti azt, hogy a lengyel hatóságoknak a lengyel–ukrán öröklési ügyekben az ilyen megállapodásból eredő kollíziós szabályokat kellene alkalmazniuk abban az esetben, ha objektív kapcsolótényezők alapján határozzák meg az alkalmazandó jogot. Mivel a lengyel–ukrán megállapodás 37. cikke nem foglalkozik az öröklési jog kiválasztásának kérdésével, ilyen helyzetben a rendelet e kérdést szabályozó és a jogválasztást lehetővé tevő 22. cikkének szabályozásával szemben nem élvezhet elsőbbséget.
- 10 OP arra is rámutat, hogy az ukrán jog választását tartalmazó végrendelet Lengyelországban történő elkészítésének megtagadása annál is inkább jogellenes, mivel az ilyen végrendeletet bármely más (a szóban forgó, Ukrajnával kötött szerződésben nem részes) tagállamban is el lehetne készíttetni, továbbá ez a megtagadás a hagyaték felosztásához vezet, ami ellentétes az öröklésre alkalmazandó jog egységességének elvével, amelynek fontosságát a Bíróság a Kubicka ítéletében (C-218/16) hangsúlyozta.
- 11 A fellebbezésre adott válaszában a közjegyzőhelyettes fenntartotta azt az álláspontot, hogy a lengyel–ukrán megállapodás az öröklésre alkalmazandó jog kijelölésére vonatkozó külön rendszert hoz létre, amely összességében elsőbbséget élvez a rendeletből eredő rendszerrel, így e rendelet 22. cikkével szemben.
- 12 A közjegyzőhelyettes azonban arra a tényre is felhívta a figyelmet, hogy e megállapodás jogtudomány által is elismert elsőbbsége, amely az alkalmazandó jog (egyrészt az ingóságok, másrészt az ingatlanok tekintetében történő)

felosztását eredményezi, a Lengyelországban lakóhellyel rendelkező ukrán állampolgárok jelentős része számára lényegesen megnehezíti a végrendelet elkészítését. Tekintettel a jelen ügyben felmerülő jogi probléma rendszerszintű jelentőségére, a közjegyzőhelyettes támogatta OP azon kérelmét, hogy előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesszenek a Bíróság elé.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolásának rövid összefoglalása

- 13 Az első kérdést illetően a kérdést előterjesztő bíróság először is arra a tényre hívja fel a figyelmet, hogy a C-387/20. sz. OKR ügyben tett észrevételeikben Magyarország és Lengyelország kormánya, valamint az Európai Bizottság egyetértett abban, hogy a rendelet 22. cikke lehetőséget biztosít a nem uniós polgár számára arra, hogy az öröklés egészére irányadó jogként azon harmadik államnak a jogát válassza, amelynek állampolgárságával az adott személy a választás megtételekor vagy elhalálozása időpontjában rendelkezik. A kpc 366. cikkére hivatkozva e bíróság egyértelműen arra a következtetésre jut, hogy a Sąd Okręgowy w Opolu (opolei regionális bíróság) fent említett, 2020. február 28-i határozata, amely a rendelet 22. cikkének személyi hatályát úgy értelmezte, hogy annak hatálya kizárólag a tagállamok állampolgáira korlátozódik, és amelyet a közjegyzőhelyettes úgy tekintett, hogy kizárja a kért közjegyzői közreműködés lehetőségét, a jelen ügyre nem terjed ki. A kérdést előterjesztő bíróság azonban szükségesnek tartja a bíróságok jogvitával kapcsolatos álláspontjának egységesítését, és e célból terjeszti a Bíróság elé az első kérdést.
- 14 A második kérdést illetően a kérdést előterjesztő bíróság először is a magyar és a lengyel kormánynak, valamint az Európai Bizottságnak a C-387/20. sz. OKR ügyben tett észrevételekben kifejtett álláspontjaira hivatkozik, amelyekből a rendelet 75. cikkének eltérő értelmezése következik. A magyar kormány álláspontja szerint e rendelet nem érintheti az olyan nemzetközi egyezmények alkalmazását, amelyeknek e rendelet elfogadásának időpontjában egy vagy több tagállam a részese, és amelyek az e rendelet hatálya alá tartozó kérdésekre vonatkoznak; ilyen helyzetben az alkalmazandó jogot álláspontja szerint kizárólag az említett egyezmény kollíziós szabályai alapján kell megállapítani, amennyiben pedig a kétoldalú megállapodás „hallgat” a jogválasztás kérdéséről, a megállapodásban részes tagállamban lakóhellyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár nem élhet az öröklésre alkalmazandó jog megválasztásával. A Bizottság azt is megállapította, hogy amennyiben egy tagállam és egy harmadik állam között létrejött kétoldalú megállapodás objektív kapcsolótényezők alapján határozza meg az öröklésre alkalmazandó jogot anélkül, hogy a felek számára lehetővé tenné más alkalmazandó jog megválasztását, az ilyen megállapodásban részt vevő harmadik állam állampolgárainak jogválasztása kizárt. Más álláspontot képviselt ugyanakkor a lengyel kormány, amely úgy vélte, hogy amennyiben a valamely tagállam és valamely harmadik állam közötti kétoldalú megállapodás nem szabályozza az öröklési ügyekben alkalmazandó jog megválasztását, hanem kizárólag az öröklés ügyében alkalmazandó jogot határozza meg, e harmadik országnak az említett kétoldalú megállapodásban részt vevő tagállamban

lakóhellyel rendelkező állampolgára választhatja e harmadik ország jogát, még akkor is, ha a kiválasztott állam joga nem ismeri el az öröklés ügyében történő jogválasztás intézményét.

- 15 Másodszor, a kérdést előterjesztő bíróság megállapítja, hogy a rendelet 75. cikkének értelmezését illetően Lengyelországban sincs egységes álláspont. Felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy Lengyelország mint a fent említett 1993. évi megállapodás egyik részes felének álláspontja szerint az öröklésre alkalmazandó jog megválasztása intézményének mellőzése a megállapodásban részes államok részéről szándékos volt. Ha ezt a fent említett megállapodást kidolgozó és aláíró fél hiteles értelmezésének tekintjük, akkor is fennáll a kérdés, hogy Ukrajna kormánya hasonló módon értelmezi-e az 1993. évi megállapodás fent említett rendelkezéseit. A kérdést előterjesztő bíróság továbbá felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy 2014. május 29-én aláírták az egyrészről az Európai Unió, az Európai Atomenergia-közösség és tagállamaik, másrészről Ukrajna közötti társulási megállapodást. E megállapodás 24. cikkének (1) bekezdéséből következik, hogy Ukrajna és az Európai Unió kinyilvánította, hogy fejlesztik a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést, és közelítik az ukrán jogszabályokat az uniós jogszabályokhoz.
- 16 A kérdést előterjesztő bíróság a témával kapcsolatos lengyel szakirodalomra hivatkozva megállapítja, hogy az ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (a nemzetközi magánjogról szóló, 2011. február 4-i törvény) 66a. cikke értelmezését illetően egyes szerzők a Lengyelország által Fehéroroszországgal, Oroszországgal és Ukrajnával kötött kétoldalú egyezményekkel szemben a rendeletnek tulajdonítanak elsőbbséget. Egy másik nézet szerint a rendelet és az egyezmények közötti viszonytal kapcsolatos kérdéseket maga az öröklésről szóló rendelet 75. cikke (1) bekezdésének első mondata válaszolja meg, amelynek értelmében ezek a kérdések kikerültek a rendelet hatálya alól.
- 17 A rendelet 75. cikkének keletkezéstörténetét illetően ugyanakkor a kérdést előterjesztő bíróság emlékeztet arra, hogy e rendelkezés eredeti szövege tömör és világos volt, és kollízió esetén – figyelemmel a rendeletet alkalmazó tagállamok közötti, a rendelettel szemben háttérbe szoruló megállapodásokra – a nemzetközi megállapodásoknak adott elsőbbséget, és az EKSz 307. cikkre hivatkozott, amely a Szerződés és a harmadik országokkal kötött megállapodások közötti esetleges összeegyeztethetlenségek kiküszöbölésének szükségességére utalt, és amely utalást a jogalkotó végül elhagyta.
- 18 A rendelet elsőbbsége mellett szóló érveket elemezve a kérdést előterjesztő bíróság számos további kérdést is felvet: többek között az uniós tagállam állampolgárságával nem rendelkező uniós lakosokkal szembeni esetleges hátrányos megkülönböztetés, valamint a számos nemzetközi megállapodásban szereplő kollíziós rendelkezések elavult jellegének kérdését. A kérdést előterjesztő bíróság a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlatának fényében arra is keresi a választ,

hogy a jogválasztás szabadsága nem tekintendő-e a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés szükségszerű pillérének.

- 19 A kérdést előterjesztő bíróság aggodalmát fejezi ki továbbá azzal kapcsolatban, hogy a rendelet elsőbbségének elutasítása esetén fennáll annak kockázata, hogy a megkötött kétoldalú megállapodások következtében a rendeletet alkalmazó különböző tagállamok kollíziós szempontból eltérően fogják megítélni ugyanazon örökhagyó utáni öröklést. Lengyelországot négy olyan harmadik országgal kötött, öröklési ügyekre vonatkozó kollíziós szabályokat tartalmazó, a jogválasztásról nem rendelkező kétoldalú megállapodás köti, amely országok állampolgárai viszonylag nagy számban laknak Lengyelországban: Ukrajnával, Fehéroroszországgal, Oroszországgal és Vietnámmal (azonban a volt Jugoszlávia nem tagállam utódállamaival, Kubával, Líbiával, Észak-Koreával és Mongóliával is). Németországot viszont Törökországgal, Iránnal és a Szovjetunió utódállamaival kötött, ilyen jellegű megállapodások kötik. Ausztriát pedig a volt Jugoszlávia nem tagállam utódállamaival, valamint Iránnal és Oroszországgal kötött megállapodások kötik. A vizsgált jogszabályok hierarchiájára vonatkozó kérdés egységes eldöntése ezért fontosnak tűnik számos tagállam jogrendje, valamint e jogrendek egységesítése keretében kialakított közös kollíziós szabályrendszer egységessége szempontjából, továbbá szükségesnek tűnik a rendelet területi hatálya tekintetében történő egységes értelmezésének biztosítása érdekében.